

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp)

Sitra kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä ensi vuoden talousarvioksi. Lausunto on laadittu erityisesti energiamurroksen ja liikenteen näkökulmasta.

Keskeiset huomiot:

- Talousarvio satsaa TKI:hin ja koulutukseen, mikä on tärkeää. Tästä huolimatta kuitenkin kestävyys siirtymään kohdistuvat TKI- ja demorahoituspanostukset putoavat dramaattisesti. Tämä heikentää Suomen kilpailukykyä kestävyysmurroksessa ja murentaa yhtä tulevan kasvun peruspilaria.
- Esitetty energiatuen myöntövaltuuden huomattava pieneneminen hidastaa energiamurroksen vaatimia investointeja, erityisesti tilanteessa, jossa ilmasto- ja energiastrategia tunnisti merkittävän lisärahoitustarpeen uusien teknologioiden demonstraatioille energiatuen kautta.
- Satsaukset luvituksen keventämiseen ovat energiamurrosta edistävälle tuotantoinvestoinneille hyväksi. Tulee kuitenkin varmistaa, että luvituksen keveneminen ei johda luontohaittoihin muun muassa varmistamalla ympäristöhallinnon riittävät resurssit sekä varmistamalla, että ekologisen kompensaation soveltaminen osana ympäristöluvitusta hallitusohjelman mukaisesti ei johda luontoarvojen heikkenemiseen kokonaisuutena.
- Kustannustehokas energiamurros vaatii laajoja investointeja myös energian fiksumpaan käyttöön. Energiatehokkuuden kasvattamisen edellytyksiä heikennetään merkittävästi luopumalla energianeuvonnasta, öljylämmityksestä luopumisen tuista sekä asuinrakennusten energia-avustuksista.
- Liikenteen kestävyys siirtymää tulisi vauhdittaa. Talousarvioesitys kuitenkin hidastaa sitä heikentämällä sen kannustimia polttoaineveron alennuksella, joukkoliikenteen lippujen alv:n korotuksella, julkisen liikenteen rahoituksen pienenemisellä ja latausinfraatuista luopumisella.

Energiamurrosta edistävien TKI- ja demotukien heikkeneminen syö kasvun perustaa

Vihreä siirtymä ja sen mukainen energiamurros ovat globaali megatrendi, joka luo Suomelle valtavia mahdollisuuksia kasvuun, työllisyyteen ja hyvinvointiin. Climate Leadership Coalition [arvioi](#), että vihreä siirtymä voi tuoda Suomelle 85–100 miljardin euron vientitulot vuoteen 2035 mennessä. Myös hallitusohjelma visioi, että ”Suomi nousee puhtaan energian ja ilmastokädenjäljen edelläkävijäksi. Suomi luo puhtaan talouden kasvua kotimaassa ja syrjäyttää saastuttavia ratkaisuja maailmalla teknologian viennin kautta. Suomen osuus puhtaan talouden investoinneista, työpaikoista ja arvonnalisästä kasvaa.”

Energiamurros on vallankumous sekä energian tuotannossa että käytössä. Se edellyttää uuden teknologian kehittämistä, käyttöönottoa ja kaupallistumista.

Talousarvio ja julkisen talouden suunnitelma satsaavat näkyvästi TKI:hin ja koulutukseen, mikä on hyvä ja tärkeä asia: ehdotuksessa valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus kasvaa vuonna 2024 noin 280 miljoonaa euroa vuoteen 2023 verrattuna. Kuitenkin kestävässä kehityksessä kohdistuvat tutkimuksen ja kehittämisen määrärahat alenevat 18 miljoonalla eurolla verrattuna vuoteen 2023, ja vuonna 2027 laskua on jo 45 miljoonaa euroa.

Toinen keskeinen valtion instrumentti vauhdittaa uutta teknologiaa on energiatuki, jolla on tuettu mm. uuden teknologian suuria demonstraatioita. Pilotit ja demonstraatiot ovat välttämätön askel teknologian skaalaamisen mahdollistamiseksi. Niitä voidaan tehokkaasti vauhdittaa julkisella tuella, sillä ensimmäiset

investoijat kohtaavat välttämättä suurempia kustannuksia ja korkeampia riskejä kuin ne, jotka investoivat jo vakiintuneeseen teknologiaan.

Tuorein [ilmasto- ja energiastrategia](#) tunnisti huomattavia rahoitustarpeita strategian mukaisen ja ilmastolain tavoitteiden saavuttamisen edellyttämän energiamurroksen toteuttamiseksi: 150 miljoonaa euroa vuosittain uuden teknologian demonstraatiohankkeille energiatuen kautta sekä lisäksi 40 miljoonan euron vuosittainen energiatukivaltuus pienemmän kokoluokan uusiutuvan energian hankkeille sekä energiatehokkuushankkeille, yhteensä siis 190 miljoonaa euroa vuosittain. Energiatuella on talousarviossa arvioitu 4–5-kertainen vipuvaikutus, eli valtion käyttämä euro tuottaa 4–5 euron verran investointeja. Vuonna 2022 energiatukea myönnettiin 390 miljoonaa ja vuonna 2023 283 miljoonaa euroa.

Talousarvioesitys ja julkisen talouden suunnitelma esittävät energiatuen valtuuden laskua 68,6 miljoonaan euroon vuodelle 2024 ja siitä eteenpäin 14,1 miljoonaan euroon vuosille 2025–2027. Tukea esitetään siis myönnettävän kertaluokkaa ilmasto- ja energiastrategian määrittämää tarvetta vähemmän. Esitetty energiatuen myöntövaltuuden huomattava pieneneminen todennäköisesti hidastaa energiamurroksen vaatimia investointeja.

Energiamurrosta edistävien TKI- ja demotukien heikkeneminen rapauttaa Suomen kilpailukykyä kestävyysmurroksessa ja murentaa yhtä tulevan kasvun peruspilaria.

Luvituksen keveneminen ei saa johtaa luontohaittoihin

Talousarvio satsaa merkittävästi luvituksen keventämiseen. Luvituksen yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen on energiamurrosta edistäville tuotantoinvestoinneille hyväksi. Erityisesti tuulivoima ja sähkönsiirtoverkot ovat kärsineet pitkistä käsittelyajoista.

Luvitusta kevennettäessä tulee kuitenkin varmistaa, että se ei johda luontohaittoihin. Tärkeää on muun muassa varmistaa ympäristöhallinnon riittävät resurssit, mikä jo itsessään nopeuttaa lupien käsittelyä.

On myös tärkeää varmistaa, että ekologisen kompensaation soveltaminen osana ympäristöluvitusta hallitusohjelman mukaisesti ei johda luontoarvojen heikkenemiseen kokonaisuutena. Kompensaation ekologisista reunaehdoista on pidettävä kiinni ja varmistettava, että lupaprosessissa hyväksytään vain täysimääräinen tai sitä suurempi (eli nettopositiivinen) luontoarvojen kompensaatio. Esimerkiksi Britannian uusi ympäristölaki (Environment Act) asettaa rakennusluvan ehdoksi kompensoivat toimet, joilla tuotetaan +10 % nettolisäys luonnon monimuotoisuudelle. Ekologisen kompensaation soveltaminen myös todennäköisesti lisää ympäristöviranomaisten työkuormaa, mikä on huomioitava ympäristöhallinnon resursseissa.

Kuluttajien energiatehokkuuden tuki poistuu

Kustannustehokas energiamurros vaatii laajoja investointeja myös energian fiksumpaan käyttöön. Rakennusten lämmitys muodostaa [yli neljänneksen](#) Suomen energiankäytöstä. Sektorilla on merkittävä potentiaali sekä alentaa energian kokonaiskulutusta että tarjota kulutusjoustoa, ja siten alentaa energijärjestelmän kokonaiskustannuksia.

Rakennusten energiatehokkuuden kasvattamisen edellytyksiä heikennetään talousarviossa merkittävästi luopumalla energianeuvonnasta, öljylämmityksestä luopumisen tuista sekä asuinrakennusten energia-avustuksista.

Liikenteen kestävyysmurrosta hidastetaan

Kotimaan liikenne on yksi Suomen merkittävimmistä päästösektoreista, ja liikenteelle on asetettu omat päästövähennystavoitteet Suomen ilmastolain tavoitteiden ja taakanjakosektorin EU-velvoitteiden saavuttamiseksi: päästöjen puolittaminen vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 2005 tasoon ja päästöjen poistaminen vuoteen 2045 mennessä. [LVM:n tuoreimman arvion](#) mukaan liikenne voi saavuttaa tavoitteensa päästöjen puolittamisesta vain, mikäli [Fossiilittoman liikenteen tiekartan](#) vaiheen I toimenpiteet toteutetaan täysimääräisesti, erilaiset päästövähennyspotentiaalit toteutuvat toivotulla tavalla, EU:n liikenteen päästökauppa toteutuu komission esittämällä tavalla ja jakeluvélvoite nostetaan 34 prosenttiin.

Ensimmäisen vaiheen toimien toteutuminen täysin edellyttäisi toimien rahoituksen nostamista fossiilittoman liikenteen tiekartassa esitetylle tasolle. Toisin sanoen liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi lisätoimia, joilla parannetaan kannustimia siirtyä kestävämpiin kulkumuotoihin ja käyttövoimiin.

Talousarvioesitys kuitenkin ei tee tarvittavia rahoituslisäyksiä ja lisäksi entisestään heikentää liikennesektorin mahdollisuuksia saavuttaa päästötavoitteet pienentämällä kestävyysmurroksen kannustimia polttoaineveron alennuksella, joukkoliikenteen lippujen alv:n korotuksella, julkisen liikenteen rahoituksen pienenemisellä ja latausinfrastruktuurin luopumisella. Lisäksi myöhemmin kehyskaudelle on esitetty laskettavaksi myös polttoaineveron CO₂-komponenttia sekä ajoneuvoveron perusveroa, mikä alentaa keski- ja suuripäästöisten autojen verorasitusta. Myös jakeluvélvoitetta on päätetty alentaa aiemmista suunnitelmista.

Hallitus on linjannut siirtävänsä verotuksen painopistettä työn verottamisesta kulutuksen ja haittojen verottamiseen. Liikenteen verotukseen esitetyt muutokset ovat myös tämän nk. kestävä kehityksen verouudistuksen kanssa ristiriidassa. [Sitran selvityksen mukaan](#) kestävä kehityksen verouudistuksella voidaan sekä kasvattaa taloutta että vähentää päästöjä.

Ilmastokriisin ja luontokadon pysäyttäminen edellyttävät riittävää ja pitkäjänteistä rahoitusta

Sitra painottaa, että Suomen menestyksen turvaaminen edellyttää ekologisen kestävyuden ottamista tosissaan läpi hallinnonalojen. Kaikki taloudelliset päätökset tulee arvioida myös ekologisen kestävyuden näkökulmasta, sillä taloutemme ja hyvinvointimme ovat täysin riippuvaisia luonnosta ja sen tarjoamista palveluista, kuten vakaasta ilmastosta, luonnonvaroista, veden puhdistuksesta tai ruokakasvien pölytyksestä. Luonto on taloutemme perusta.

Sitra on huolissaan ympäristöministeriön kokonaisrahoituksen laskusta. Ympäristöministeriön hallinnonalalle ehdotetaan määrärahoja yhteensä 241 milj. euroa, joka on 116 milj. euroa eli 32 % vähemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Ilmastokriisin ja luontokadon pysäyttäminen edellyttävät riittävää ja pitkäjänteistä rahoitusta.

On hienoa, että vapaaehtoisien suojelun ohjelmia jatketaan ja Saaristomeren tilaa halutaan parantaa. Kokonaisuutena luonnon monimuotoisuuteen sekä vesien- ja ympäristönsuojeluun osoitetaan kuitenkin rahoitusta 67 miljoonaa tai 35 % edellisvuotta vähemmän. Tämä uhkaa Suomen luontotavoitteiden saavuttamista.

Kiertotaloudesta tulee tehdä Suomen talouden perusta, kuten talousarviokin toteaa. Siirtyminen kiertotalouteen on välttämätöntä ja samalla se on mahdollisuus luoda Suomeen kestävä kasvua, uutta osaamista, vientituloja ja työpaikkoja. Sitra katsoo, että valtakunnallisen kiertotalouden edistämishjelman toteuttamiseen varattuja varoja (miljoona euroa) on tarpeen lisätä. Jotta kiertotalousohjelman avulla voidaan aidosti edistää systeemistä muutosta kohti kiertotaloutta, on ohjelmalla oltava riittävät resurssit. Erityisen tärkeää on huolehtia ylihallituskautisesta toimeenpanosta ja rahoituksesta. Ohjelman toimeenpanoon on varattava vähintään 60 miljoonaa euroa.

Kuntien ilmastosuunnitelmien tukemiseen varatut resurssit (2,8 miljoonaa euroa) esitetään talousarviossa poistettavaksi. Herää kysymys, miten valtio aikoo tukea kuntien ilmastotyötä jatkossa. Kunnilla on valtava potentiaali ja suuri rooli edistää ilmastolain mukaisten päästövähennysten toteutumista.

Myös maankäyttösektorin kestävä kehityksen toimien resurssit alenevat esityksen ja julkisen talouden suunnitelman mukaisesti 94 miljoonalla eurolla vuonna 2024 (–13 %) ja 187 miljoonalla vuonna 2027 (–26 %). Sitra korostaa, että rahoitusta tulisi kuitenkin ohjata maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman päivittämiseen ensi tilassa.

Sitra on huolissaan myös valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VNTEAS) alasajosta sekä merkittävistä leikkauksista kehitysyhteistyön kautta tehtävään kestävä kehityksen edistämiseen.

Sitra huomauttaa, että [ympäristölle haitallisista tuista](#) olisi löytynyt parempia leikkauskohteita, ja myös maankäytön muutosmaksu tulisi ottaa pikimmiten käyttöön.

Helsingissä 17.10.2023,

Lasse Miettinen
Johtaja, Kestävyysratkaisut, Sitra